

Nr 26

Utlåtande i anledning av väckt motion om utbetalning av folkpension utan ansökan.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 453, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herrar *Hyltander* och *Carlsson* i Huskvarna hemställt, "A. att riksdagen måtte besluta att fr. o. m. den 1 januari 1965 allmän folkpension utbetalas till alla berättigade utan särskild ansökan, samt B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig lagtext".

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Översikt av gällande bestämmelser

Folkpensioneringen

Allmänna grunder

Envar svensk medborgare, som är mantalsskriven i riket eller som varit mantalsskriven här för det år under vilket han fyllt 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan, kan komma i åtnjutande av folkpension. Barn som är svensk medborgare men som till följd av sin ålder ännu inte blivit mantalsskrivet i riket kan dock det oaktat få barnpension. Vidare har genom särskilda överenskommelser reglerna om folkpension gjorts tillämpliga på här bosatta medborgare i flera europeiska länder, däribland de nordiska länderna. Enligt överenskommelserna uppställs för rätt till pension krav på vistelse i Sverige vissa år, olika för olika fall. Vissa möjligheter att behålla rätten till folkpension finns för den som börjat uppbära pension men mister sitt svenska medborgarskap eller flyttar utrikes utan att vara tillförsäkrad pension enligt eljest gällande regler. Särskilt gynnsamma regler gäller härutinnan för medborgare i de nordiska länderna, som flyttar från Sverige till annat nordiskt land.

Folkpension utgår i form av ålderspension, förtidspension och familjepension (änkepension och barnpension), vartill kommer olika tilläggsförmåner m. m.

Ålderspension

Ålderspension utgår fr. o. m. den månad, varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av försäkrad kan ålderspension utgå tidigare, dock tidigast fr. o. m. den månad då han uppnår 63 års ålder. Försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggspension, har inte rätt till sådant förtida pensionsuttag med mindre framställningen avser båda pensionsdelarna. Pensionsuttaget kan också uppskjutas.

Uttages ålderspensionen i förtid, minskas pensionen med 0,6 % för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till ingången av den månad då den försäkrade fyller 67 år. Uppskjutes uttaget ökas pensionen på motsvarande sätt, dock att hänsyn därvid inte tages till tid efter den månad, under vilken den försäkrade fyller 70 år, och ej heller till tid, då den försäkrade åtnjuter tilläggspension i form av ålderspension eller inte varit berättigad till folkpension.

Ålderspensionen liksom övriga folkpensionsförmåner uttryckes i lagen om allmän försäkring i procent av *basbeloppet*, vilket utgör 4 000 kr. i 1957 års penningvärde. Eftersom basbeloppet följer skiftningar i prisläget kommer pensionsförmånernas storlek att anpassas efter prisutvecklingen. Ålderspension uttagen vid 67 år anges exempelvis för en ensam pensionär till 90 % av basbeloppet, dvs. 3 600 kr. om man utgår från ett basbelopp av 4 000 kr.

En på angivet sätt utformad indexreglering av folkpensionsförmånerna kan emellertid inte tekniskt genomföras redan vid 1963 års ingång då den nya lagstiftningen träder i kraft. Under en övergångstid bibehålles därför tidigare regler inom folkpensioneringen med indexreglering via pensionspristalet. Reglerna om folkpensionens storlek under övergångstiden återfinnes i lagen angående införande av lagen om allmän försäkring. Folkpension i form av ålderspension uttagen vid 67 år utgör enligt dessa regler, med bortseende från indextillägg, för år räknat för ensam pensionär 2 650 kr. eller, där den försäkrade är gift och hans make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller hel förtidspension eller äger rätt till ålderspension, 2 065 kr. Enligt vad som förutskickats i årets statsverksproposition kommer förslag att i vår framläggas om höjning av grundbeloppen till 2 950 kr. resp. 2 290 kr. Dessa pensionsbelopp förhöjes med *indextillägg*.

Vid tillämpningen av folkpensioneringens bestämmelser om ålderspension liksom reglerna om förtidspension skall gift pensionsberättigad, vilken stadigvarande lever åtskild från sin make, likställas med ogift pensionsberättigad, om ej särskilda skäl föranleder till annat. Med gift pensionsberättigad likställas å andra sidan pensionsberättigad, som stadigvarande sammanbor med någon, med vilken den pensionsberättigade varit gift eller har eller har haft barn.

Ålderspension kan höjas med barntillägg, hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och invaliditetstillägg. De tre förstnämnda tilläggen kan dock inte utgå till ålderspension, som uttagits före 67 år förrän denna ålder uppnåtts.

Tilläggsförmåner till folkpension m. m.

Till ålders- eller förtidspension utgår *barntillägg* för varje barn under 16 år till försäkrad eller försäkrads hustru, om den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Till ålderspension, som den försäkrade uppbär för tid före 67 år, eller till pension, som tillkommer gift kvinna, utgår ej *barntillägg*. Gift kvinna, som stadigvarande lever åtskild från sin make, kan dock erhålla *barntillägg* för barn, som hon stadigvarande sammanbor med eller har vårdnaden om. *Barntillägg* utgår ej för barn som är berättigat till barnpension.

Invaliditetstillägg är en förmån, som i vissa fall kompletterar ålders- eller förtidspension. Sådant tillägg utgår, om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllde 63 år. Tillägget utgår vidare, om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder. Dessa två fall motsvarar de fall då enligt tidigare lagstiftning utgått *vårdtillägg* respektive *blindtillägg*. *Invaliditetstillägg* utgår slutligen till försäkrad, som uppbär partiell förtidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet.

Invaliditetstillägg utgår ej till försäkrade, som stadigvarande vårdas på vissa anstalter.

Hustrutillägg tillkommer hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, om hustrun fyllt 60 år och själv ej åtnjuter folkpension samt makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föreligger, kan *hustrutillägg* utgå, även om hustrun ej fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

En kommun kan fatta beslut om att *kommunalt bostadstillägg* skall utgivas i kommunen. Sådant tillägg har införts i praktiskt taget alla kommuner i riket. Tillägget utgår till den som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är mantalsskriven inom kommunen eller till där mantalsskriven hustru som åtnjuter *hustrutillägg*.

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen själv bestämmer. Avvikelse från de i lagen fastställda inkomstprövningsreglerna får dock inte göras, och inte heller får kommunen uppställa villkor om viss tids bosättning i kommunen eller liknande. För pensionärer som är bosatta i ålderdomshem eller därmed likställt hem äger Kungl. Maj:t maximera det kommunala bostadsstillägget.

Kommunerna har i huvudsak utformat grunderna för det kommunala bostadsstillägget enligt något av följande tre alternativ. Ett alternativ innebär att ett

generellt tillägg utgår till alla pensionsberättigade inom kommunen, oberoende av pensionstagarens bostadskostnad, ett annat att tillägget i sin helhet anknytes till bostadskostnaden. Det tredje alternativet utgör en kombination av de både första på så sätt att en del av tillägget utgår till alla, oberoende av bostadskostnaden, och en annan del är anknuten till denna.

Hustrutillägg och kommunala bostadstillägg är underkastade *inkomstprövning*.

Samordning av pension och vissa andra förmåner

Lagen om allmän försäkring innehåller vissa bestämmelser om samordning av pensioneringen och yrkesskadeförsäkringen. Dessa har tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att frågan om yrkesskadeförsäkringens framtida utformning blir avgjord.

Reglerna innebär i huvudsak att, om en pensionsberättigad äger rätt till livränta eller sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen, honom eljest tillkommande pension minskas på visst sätt. Folkpension minskas med $\frac{3}{4}$ av sjukpenning jämte barntillägg eller invalidlivränta, som för samma tid utgår från yrkesskadeförsäkringen, och med $\frac{3}{4}$ av den pensionsberättigade för samma tid tillkommande yrkesskadelivränta såsom efterlevande.

I fall då både folkpension och tilläggs pension utgår skall avdrag för yrkesskadeersättning i första hand göras på tilläggs pensionen. Utan hinder av reduktionsreglerna skall folkpension i form av ålderspension alltid utgå med minst $\frac{3}{4}$ av belopp som eljest skolat utgå.

Vid tillämpning av nu angivna regler beaktas inga andra tillägg till folkpension än barntillägg.

I fråga om samordning mellan pensioneringen och sjukförsäkringen gäller bl. a., att retroaktivbelopp som utbetalas efter bifall till ansökan om förtidspension eller om ökning av sådan pension skall minskas med sjukpenning jämte barntillägg belöpande på samma kalendermånad som den retroaktivt utbetalade pensionen. Minskning skall i första hand göras på folkpension.

Retroaktivt utbetalat pensionsbelopp kan, till den del det motsvarar socialhjälp till den pensionsberättigade eller hans familj för retroaktivtiden, uppbäras av socialvårdsmyndighet.

Pensionsansökan och utbetalning m. m.

Folkpension och tilläggs pension erhålles i regel inte utan vidare, utan man måste göra ansökan därom. Ansökan skall göras hos allmän försäkringskassa. Närmare föreskrifter angående ansökningsförfarandet har utfärdats i en kungörelse den 25 maj 1962 (nr 394). Ansökningen skall prövas av den kassa, hos

vilken den försäkrade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han fyllt 16 år. Finnes ingen sådan kassa prövas ansökningen av den för Stockholms stad inrättade försäkringskassan. Ansökan bör insändas eller inges till den kassa, som skall pröva ärendet, men kan också inlämnas till annan försäkringskassa eller till kommunalt organ, som riksförsäkringsverket bestämmer. Den som redan har folkpension eller tilläggspension i form av förtidspension behöver inte göra särskild ansökan om ålderspension, när denna skall träda i stället för förtidspension. Folkpension i form av änkepension omvandlas också utan ansökan till folkpension i form av ålderspension.

Med hänsyn till att rätten till ersättning från sjukförsäkringen i allmänhet inte är begränsad till tiden har föreskrivits, att allmän försäkringskassa kan tillerkänna en försäkrad, som åtnjuter sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård, förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom. Pension får i ytterligare ett fall beviljas utan ansökan. Bestämmelserna därom får ses mot bakgrunden av samordningen mellan pension enligt lagen om allmän försäkring och pension enligt de statliga och kommunala personalpensionssystemen. Denna samordning bygger på den s. k. bruttometoden. Detta gör att den försäkrade ofta saknar intresse att ansöka om pension från den allmänna försäkringen, eftersom han genom personalpensionssystemet är garanterad pension utan hänsyn till förmånerna från nämnda försäkring. Lagen ger möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna om rätt för personalpensionsmyndigheten att påverka utgivandet av folkpension och tilläggspension i sådana fall.

Ålderspension utgår fr. o. m. den månad då den försäkrade fyller 67 år eller, om han önskar att pensionen skall börja utgå tidigare eller senare, fr. o. m. den månad som anges i pensionsansökningen, barntillägg och invaliditetstillägg fr. o. m. den månad då rätt till förmånen inträtt. Pension kan ej utgå för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Enligt riksförsäkringsverkets cirkulär den 11 juli 1963 rörande allmän pension skall från allmän försäkringskassa utgå *underrättelse* till sådana försäkrade som fyller 67 år och ej på grund av förtida uttag redan uppbär ålderspension. Aviseringen ombesörjes av försäkringskassans centralkontor och skall ske senast under fjärde månaden före den under vilken den försäkrade uppnår 67 års ålder. Därvid översändes i normalfallet jämte ansökningsblankett, upplysningsbroschyr och svarskuvert följande meddelande:

Meddelande om ålderspension

Allmän ålderspension utgår normalt fr. o. m. den månad man fyller 67 år. Ansökan om sådan pension skall göras hos försäkringskassa. Då Ni inom kort fyller 67 år översändes blankett för pensionsansökan samt upplysningsbroschyr angående den allmänna pensionen.

Å den av riksförsäkringsverket fastställda ansökningsblanketten skall den

försäkrade lämna uppgifter bl. a. om make, om sammanboende med annan än make, om vissa inkomster (för bedömning av preliminärskatteavdrag), om utländsk yrkesskadeersättning och om betalningsmottagare.

Upplysningsbroschyren lämnar i kortfattad form uppgifter om vilka förmåner som i olika situationer kan utgivas inom den allmänna försäkringen.

Utskottet

Enligt lagen om allmän försäkring fordras för erhållande av folkpension i regel att ansökan göres därom. Ansökan skall ingivas till och prövas av den allmänna försäkringskassa där sökanden är inskriven. Till ansökan skall användas särskild av riksförsäkringsverket fastställd blankett.

I förevarande motion yrkas att folkpension från och med den 1 januari 1965 skall utbetalas till alla berättigade utan särskild ansökan. Enligt motionärernas uppfattning fyller ansökan icke någon uppgift när folkpension skall utgå utan tillägg eller ändringar till den som fyllt 67 år. En underlåtenhet att inge ansökan leder, framhålles det i motionen, till att vederbörande går miste om folkpension för den tid som ligger längre tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Sådana nackdelar skulle enligt motionärerna undanröjas om ansökan icke erfordrades i normalfallet utan endast om vederbörande önskar förmåner som avviker därifrån.

Enligt riksförsäkringsverkets anvisningar åligger det allmän försäkringskassa att till envar försäkrad som fyller 67 år och ej på grund av förtida uttag redan uppbär ålderspension utsända underrättelse om vad vederbörande har att iakttaga för att komma i åtnjutande av pension. Vid underrättelsen, som skall utsändas senast under fjärde månaden före den under vilken den försäkrade fyller 67 år, skall fogas ansökningsblankett, upplysningsbroschyr och svarskuvert. I broschyren lämnas uppgift om vilka förmåner utöver folkpension som i olika fall kan tillkomma en försäkrad.

Det enligt riksförsäkringsverkets anvisningar tillämpade förfarings sättet torde enligt utskottets uppfattning i största möjliga utsträckning undanröja riskerna för att en försäkrad på grund av okunnighet om lagens regler skulle gå miste om folkpension. Enligt utskottets bedömande torde det av olika skäl icke heller vara möjligt att slopa ansökningsförfarandet. Bland omständigheter, som inverkar på pensionsbeloppets storlek men som blir kända för försäkringskassan först genom ansökan, vill utskottet här framhålla sådant sammanboende med annan än make som enligt 10 kap. 1 § lagen om allmän försäkring vid bestämmande av folkpension likställes med äktenskap. Vidare måste beaktas att försäkrad icke är skyldig uttaga pension vid 67 års ålder utan kan, genom att — dock längst tills han fyllt 70 år — uppskjuta uttaget, tillförsäkra sig högre månatligt pensionsbelopp. Detta innebär också att en försäkrad, som underlåter att ansöka om pension vid 67 års ålder, icke går miste om någon

pensionsförmån på den grund att pensionen ej utgår för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Slutligen vill utskottet framhålla att den som uppnår 67 års ålder ofta blir berättigad till pensionsförmåner utöver folkpension, t. ex. kommunalt bostadstillägg. Ej sällan torde de upplysningar försäkringskassan inhämtar ur ansökningskassan och den kontakt som därigenom erhålles med den försäkrade ge försäkringskassan möjlighet att tillse att vederbörande erhåller de förmåner han har rätt till.

Utskottet kan således icke finna att det nu tillämpade systemet är till förfång för de försäkrade eller att ansökningsförfarandet kan undvaras. Med hänsyn härtill får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 453, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1964

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Edström, fru Nilsson, herrar Hübinette och Axel Kristiansson*;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors*, fröken Wetterström, herrar Bengtsson i Varberg, Johansson i Södertälje*, Fredriksson, fru Eriksson i Ängelholm och herr Gustavsson i Alvesta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.